

Киленсез
каенана

АБДУЛЛА
АЛИШ

Жыйнак кына тәрәзәләре белән урамга караган өй. Моржасыннан төтен чыгара. Төтен жирдә буталып үрелә дә каядыр бушлыкта югала. Өйнең тәрәзә алдындагы урынында биек итеп нигез салынган. Өй жылы булсын өчен, тәрәзәләрне кич белән ябып калдыралар...

Өй эче тын. Шәриф абзый хайваннар янына чыгып киткән, ахры, Мәхүп әби, берүзе генә мәш килеп, ялкынланган мич каршында азаплана. Мич ялкыннары, аның жыерчыкланып килгән битен яктыртып, күптән үткән яшьлек сызыкларын эзлиләр, ләкин алар еракта. Утыз ел элек Мәхүп бу йортка яшә килен булып төшкән иде. Каенанасы, авыр туфрагы жиңел булсын, усал адәм булды. Якты дөнья йөзөндә дә иркенлек күрсәтмәде. Кыенлык озакка бармады: каенана үлдә. Мәхүп йортта үзе баш булып калды...

Исәпләп карасаң, әйтергә генә жиңел: утыз ел! һаман шул килен хезмәтеннән башы айныганы юк: һаман шул кичтән карабодай коймагын әчегә изеп калдырасың, иртә таңнан торып мич ягасың. Тик бер генә нәрсә үзгәргән: өстән карап торучы каенана юк. Синең коймагың көп китсә дә, тозлы яки камыры төче булса да, тиргәүче кеше юк — Мәхүп әби үзе баш. Күптән инде Мәхүп әби үзе каенана булуны исәпли башлаган иде. Аның кул арасына керердәй беркеме дә юк. Кыз-кыркының да булмагач, бик жайсыз була икән ул. Бердәнбер бөртек, күз өстендәге каштай кадерле Әхәтләреннән башка беркемнәре дә юк бит аларның. Мәхүп әби Әхәтнең үсүен өзелеп көттә: «Киленем булыр иде», — диде. Шәриф абый, Әхәт тугач ук: «Малай туды, кулдан көрәк китте...» — дип, күңеленә беркетте. Әйе, ул кул арасына керер иде шунда...

Шәриф абзый — йомшак кеше. Мәхүп әби ни кушса, шуңа күнә. Шуңа күрә авыл халкы аларны «Мәхүп абзый», «Шәриф абыстай» дип йөртәләр иде.

Бу сүзләр үзләре үк хужалыкта кемнең баш икәннен күрсәтеп

тора.

Әхәт үстә, буйга җиттә. Урамга чыгып йөри башлады. Мәхүп әби менә бүген, менә иртәгә килен була дип көттә. Шәриф абзыйның да теләгә үтәлдә: Әхәт кул арасына керә башлады.

Әмма Мәхүп әбинең бар өметә юкка чыкты. Көннәрнең берендә Әхәт, ашарга утыргач, сүзнә Мифтахларның пыяла заводына эшкә китүләреннән башлап алып киттә. Үзенең дә шунда китәсе килүен белдерде:

— Өйдә артык эш юк әле дим, әти үзе дә башкарыр. Кыш көне нишләп тик ятарга?

Шәриф абзый, эшнең әзмә-күпмә икәнлегә турында әйтергә иренен кыймылдатса да, малаена авыр сүз әйтәп хәтерен калдырудан курыкты. Бигрәк тә, Мәхүптән алга чыгып ничек кисеп куясың, шуңа күрә хатынының ни әйтәсен көттә. Мәхүп әби килен өметә җимереләчәген беләп көендә: «Ул анда китеп кайчан аннан кайтачак?» Шуңа күрә үзенең бу хактагы карарын кискен чыгарды:

— Китмәссең дә, йөрмәссең дә. Тәгамебез сиңа да, барыбызга да җитәрлек. Хәзер печән ташыр вакыт җитә, утыннар кар астында кала. Шул алтмыш яшьлек ак сакалга, оялмыйча, йортны ничек калдырып чыкма келисең?

Шәриф абзый, үзенә иллә яшь тә булмаганны белсә дә, карарны куәтләде:

— Әйе шул, бар җирем сызлый. Миндә күп рәт юк инде, балакаем, — дип куйды.

Малай карышты. Моңы сүздә генә дә калдырмады: иртә белән Шәриф абзый хайваннарны эчерергә торганда, инде аның урыны буш иде.

Мифтахлар белән бергәләп Әхәтнең дә, капчык асып, кыр капкасыннан чыгып киткәнән күрәп калдылар.

Яктыргач, Батыршалар килене суга барышлый Мәхүп әбиләргә

кереп чыкты:

— Пыяла заводына эшкә китәм, ди, әбекәем. Әни догасыннан ташламасын. Каргамасыннар, бәхил булсыннар. Жибәрмәгәч, ризалык бирмәгәч, үзем киттем инде, ди.

Мәхүп әби йомшарды. Шәриф абзыйга ат жиктереп, артларыннан чаптырырга уйлаган иде дә, ул планнан рәт чыкмасын белгәч, тагын туарылды.

— Әрләргәме, каргаргамы, барыбер киткән. Әрләмәсәң, ачу килә...

Сагыну хаты

Карт белән карчык көн дә бер-берсенә зарланыштылар, ыңгыраша торган булдылар. Урынга ятасың — урак урган чактагыдай бил сызлый, вакыты белән аяк буыннары бикләнәләр, шартлап китәләр. Картлык, картлык. Чакырмыйча, үзе килде. Малай китте, югалды, хәбәре дә юк, дөньяда бармы икән, юкмы икән? Ике тапкыр кар астыннан ужым чыкты, чыкты да үсте, үсте дә өлгерде, өлгерде дә урдылар. Ике тапкыр үзенә салкын мамыгы белән кар жир битен япты. Ике мәртәбә елганың калын бозлары, бер-берсенә кабыргаларын кашый-кашый, ярга сыймыйча актылар. Өченче тапкыр жир туңды. Юлдагы бапчылар чуер-ландылар, көпчәкләрнең шиннары ялтырады. Өченче тапкыр кыр битенә кырпак кар төште. Куяннар, яңа яуган кар өстендә өч бармак сыйфатлы эз калдырып, солы саламы ашарга, әрбәлектәге кибәкләрдә йокларга ындырларга карап чаптылар. Аучы Мозаффар абзый кылдан ясалган петляләрен рәтләде, капкыннарын жайлады, жылкәсенә ике көпшәле мылтыгын салды да яңа яуган кырпак кар битенә имән чаңгысы белән эз калдырып китте. Шундый көннәрнең берсендә Мәхүп әби Шәриф абзыйның тузган бияләен ямап утыра иде. Бияләйгә инә кадыйсың, ул синең йөрәккә кадала. Бармакка уймак та киясәң — файдасы юк. Куллар үзләреннән-үзләре тегәләр, ә баш башканы уйлый: «Бармы

икән Өхәт дөньяда, юкмы икән? Юкка ачуландым, юкка бәбкәемә карыштым...» Кайтсын иде Өхәт, кайтсын иде! Дөнья хәлен белмәссең: бүген бар - иртәгә юк. Үткәннәрнең барысын да бәхилләр иде Мәхүп әби, тик кайтсын гына иде Өхәт...

Шундый көннәрнең берендә уйларның чуалган жирендә ишекне ачып керделәр. Мәхүп әби ямый торган бияләен читкә этәрде. Каш өстенә кулларын куеп жентекләп караса да, керүче малайны танымады:

- Кем малае син, бәбкәм?— дип, үрдәк адымнары белән аңа таба килде.

— Мәхүп әби, хат китердем сезгә.

— Хат?! Әллә улым Өхәттәнме икән?

— Белмим, пүкрәтифтән бирделәр.

Мәхүп әби хатны кулына алды да конвертны әйләндереп чыкты. Кайда ертырга икән моны, берәр ачыла торган жире бардыр дип уйлады. Малайдан сорарга оялды.

— Бәбкәм, син укый беләсеңме?

— Беләм, әби, беләм.

Малай бик батырланып кына бүреген салды, бишмәтенең төймәләрен ычкындырып жибәрде. Кызыл галстук, шуны гына көткәндәй, мин монда дигәндәй күренеп китте.

— Бәбкәм, ниең ул муеныңда, комач шарфмы әллә. Кайдан алдың?

— Юк, әби, галстук ул.

— Халсток? Нәрсә соң ул халсток?

— Пионерлар тагып йөриләр.

— Пионерлар кемнәр соң алар?

— Комсомолга алмаш...

«Хомсомол» дигән сүзне әби ишеткән иде инде. Аңлады, ахры, сорауны сузмады. Үткән ел икмәк жыю кампаниясенең

уполномоченные булып авылга комсомол килгән иде. Шуңа күрә әбинең күңеленә комсомол икмәк жыючы булып кергән. Хат мәсьәләсе уйларга күп вакыт бирмәде...

Хат китерүче малай мич буендагы кечкенә урындыкка утырды. Бик акыллы башланып, конвертны Мәхүп әби кулыннан алды да буеннан-буена ертып төшерде. Бу Мәхүп әбигә бик уңайсыз тоелды... Ничә елдан бирле өзелеп көткән сагыну хаты әрәм була күрмәсен. Ләкин алай булып чыкмады. Малай борынын сузып кына тартты да укый башлады:

«Хөрмәтлеләрем әткәй һәм әнкәй!

Барчагызга сагынычлы сәләмемне җибәреп, сәләмәтлегемне белдерәм. Үзем сезнең бәхиллегегездән башка чит җирләргә китеп, Мәскәүдән ерак түгел «Победа труда» дигән пыяла заводында эшлим. Айга йөз егерме сум жа-луния алам. Жәмәгатъләндем дә. Үзегез ни хәлләрдә торасыз? Бик картаймадыгызмы? Ике елдан артык хат язмавымның сәбәбе...»

Мәхүп әби түзмәде, елап җибәрде. Малай укуыннан тукталып гажәпсенде. «Бары да яхшы, ә нигә елый бу карчык? »

«Йөз егерме сум жалуния, кая куеп бетерә икән ул акчаны? Эчә торгандыр, хатыны да булгач, «жәмәгатълән-дем» дигән бит. Килен булган дигән сүз, ләкин әле ул бик еракта. Булуын булган да, нинди кешедер бит...» Каршылыклы уйлар сугыштылар.

— Безнеңчә язмаганмы әллә, бәбкәм?

— Безнеңчә, әби, яңалиф белән.

— Яңа әлип белән? Ә, беләм-беләм, үзем дә укып йөргән идем.

— Мәхүп әби түзмәде: — Бар, акыллым, тиз бул, Шәриф абзыең шунда, йорттадыр. Табып кил, бергәләп укырсыз, үзеңә күкәй бирермен. Малай тиз генә йөгерде. Мәхүп әби конверт эчен яхшылап карады. Әллә нинди каты кәгазь бар кебек, батырланып тартып чыгарды. Энекәем, сын, Әхәт сынга төшкән! Аның җилкәсенә таянып

төшкәне — мөгаллимә кебек кеше — килен була торгандыр инде. Абау, бигрәк килбәтсез: чәчен кырт кискән... Мәхүп әби шул уйлар белән карточканы кат-кат әйләндерде.

Зимагур кайткан

Жил. Агачлар сыгылалар. Урамдагы саламнар да тик ятмыйлар: жыл койрыгына тагылалар, бар нәрсә хәрәкәттә... Авыл кырында тальян тарталар, аның тавышына җыр кушыла:

Әй дусларым, илгә кайтсам, зимагур, диләр инде, Кеше үтереп, байлар талап йөргәнсең, диләр инде...

Шунда Газиз, махорканың төпчеген таптый-таптый:

— Әй, егетләр, зимагур дигәннән, искә төште әле: Әхәт кайткан бит, — диде.

— Кайсы Әхәт?

— Шәриф Ыргак малае.

— Ну?!

— Кайтуын кайткан да бит, нәрсә алып кайткан диген: менә дигән шикәрдәй шыгырдап торган марҗа алып кайткан. Ну, малай, марҗасы! Матур да нәрсә соң: йөзе — ай, күзе — зәп-зәңгәр сәдәп.

Гармун тавышы туктады. Бар да сөйләүдән тындылар.

— Ни атлы икән?

— Галя ди, татарча Галия була инде. Шул заводтан иде, анда татар кызлары сирәк була торгандыр.

— Алайса, Васька туа икән ал ардан. Балалары юкмы соң?

Гармунда тагын уйнарга тотындылар. Аяклар, салмак атлап, урамны таптадылар:

Аклы ситсы күлмәгемнең Актыгын киям инде. Давай рука, прощай пока, Яңа яр сөям инде...

Киленле булгач

Мәхүп әбинең кайгысы таудай. Ашау бармый, эчү бармый — гел ут йота. «Малай кайтыр, дөнья рәхәтләнәр»,— дип уйлаган иде.

Кайтты, якты дөньяга караңгы төште. Кояш бар — күренми, ай чыга — беленми. Әллә яктырта, әллә юк. Имеш, тал чыбыктай малаең әллә кайдагы урысның кызын яр итсен...

— Мәхүпнең килене — маржа. Мәхүп — маржа каенанасы.

Явыз телләр шуны сөйлиләр.

— Мәхүпнең Әхәте маржа алып кайткан, яхшы атадан яман туган нәрсә.

Карчыклар шулай диләр. Беркөн остабикә килгән иде.

— Имансыз адәмнәр асрыйсыз, өегездән фәрештәләр качкан, иман нуры юк, — ди ул.

Мәхүп әби сер бирми:

— И Маһинур, киленем маржа булса да, татар кызларыннан артык. Татарча сөйли дә башлады. «Әни» дип өзелеп тора. Бер кешене ислам диненә кертсәң, оҗмах савабы аласың, ди ич.

Ә сүзләр йөрәкне тырныйлар — эч әрни, бәгырь кайный. Ут яна — төтене тышка чыкмый, эчтә генә кала. Әхәт бит, Әхәт тере килеш утка салды.

— Әни, мин суга барам!

Галя тавышы аның уйларын бүлдә.

— Бар, иди, иди.

Шул арада ишектән Әхәт күренде. Ананың мөлдерәп торган күзләре яшь коярга тотындылар.

— Минә адәм мәсхәрәсе ясадың. Урамга чыга алмыйм, дусларыма бара алмыйм. Киленең маржа, син маржа каенанасы, диләр.

Әхәткә бу сүзләр күптән таныш. Ишетәсең — үз анаң сөйли, тыңлыйсың — иске тормыш сүзләре.

— Юкка ватыласың, әни, юкка кайгырасың. Адәм бит: урыс та бер, татар да бер... Тел, дисең, телне төшенеп була. Ут йотма юкка... ...Мәхүп әби тыңлый. Сүзләр йөрәк әрнүен дәвалыйлар,

жәрәхәтне йомалар. Ә нидер житми, ни житми — үзе дә белми...

Шулай кирәк булгандыр, күрәсең...

Ул үзе

Кем уйлар?

Кайлардан, ерак-ерактан шушы кара татар авылына килен булырмын дип кем уйлар? Заводта собраниеләрдә милләтләрнең тигезлегенә турында сөйләү — бер эш, ә аны гамәли рәвештә үткәрү — икенче, бик авыр, бик җайсыз, бик җаваплы эш. Авыр да... Жилкәгә йөк төягән кебек селкенәсең — төшми, тыпырчынасың — ычкынмый...

Галяга Әхәт бер күрү белән ошады. Аның кара кашларының бер-берсенә тоташырдай якын торулары, шомырт кара күзләр, икегә аерылган түгәрәк ияк, киң маңгайга төшкән кара чәчләр — барысы да, барысы да йөрәктә жуелмаслык эз калдырдылар... Галя — зәңгәр күзле, бөдрә чәчле, машинист Гриппа кызы — күпләрнең йөрәген яндырды... Заводта хулиганлыгы белән дан алган Иван, «малны кулдан ычкындырмау өчен», төрле планнар корды. Ирекле-ирексез үзенең итәргә яки икенче планы, дуслык юлы белән, просты аның белән танышасың, култыклайсың, озатасың. Юлда, башны һавага күтәрәп, йолдызлардан, ай яктысыннан башлайсың да, аннары бүтән сүзләргә күчәсең. «Аһ, нинди ай балкый, йолдызлар, Галочка, әллә сиңама күзләрен кысалар? Аһ, Галочка, белсәң иде минем йөрәгемне. (Кул белән сул якны тотып күрсәтәсең инде.) Авырта, шундый авырта. Галя: «Нигә авырта?» — дип кызыксыначак... «Әйе, ул бер кешенең күз карашыннан әрни... Шулай сузасың». Бу — икенче план иде. Ләкин бу план гамәлгә ашмас, чөнки заводның матур кызы хулиган белән ничек култыклашып йөрсен икән?

Көтмәгәндә, Иванның ике планына да киртә килеп чыкты. Иван әйтмешли, ниндидер «татарчонок» арага киртә булып керде. Кай

ара Галя белән танышып алган. Клублардан, жыелышлардан булсын, аны култыклап озата торган булды.

...Жәй көннәренең кызу вакытлары, төннәренең бөркү чаклары иде. Бәйрәм алды, халык бакчага жыелды. Фейерверклар төн һавасын йолдызлардан көнләшеп яктырттылар. Таңгача уен-көлкә белән эшчән халык бәйрәмне каршылады. Кичәдән соң Галя белән Әхәт кайтырга чыктылар. Аларга бер шәүлә иярде: арттан да калмый, алга да чыкмый. Галя уңайсызланды, Әхәтнең колагына иелә төшеп:

— Иванмы әллә? — диде.

- Булсын, күрәсен күрер...

Тыныч тыкрыкны борылганда, карачкы эндәште:

— Әхәт, кил әле бирегә!

Әхәт карышмады, барды. Көндәшләр күкрәккә күкрәк бастылар.

— Ни кирәк сиңа?— диде Әхәт. Жавапка ай яктысында пычак ялтырады.

— Әһә, син алай?

Бу күренештән Галя нишләргә белмәде: кычкырыргамы, ярдәм чакырыргамы? Ләкин кинәт кенә булган үзгәреш мәсьәләне хәл кылды.

— Менә тотынып кына кара!

Иванга төзәлгән наган көпшәсен күргәч, Галя тынычланды... Мондый зур әзерлекне көтмәгән Иван хәлсезләнде, тизрәк караңгы тыкрык ягына кереп югалды.

— Беләсеңме, Галя, наган кайдан?

— Кемнеке?

— Уголовкада эшли торган иптәшнең икәү... Үткәннәр хәтер архивыннан яктыга чыгарылдылар. Менә аның бүгенге тормышы... «Авылга кайтабыз, отпусканы яхшы файдалана белербез дигән Әхәт өйгә кич кенә кайта. Көне буге жәмәгать эше. Рәтләп сөйләшми дә,

ул элекке Әхәт түгел. Житмәсә, теле үзәкне өзә. Вата-жимерә маташтыра бантладым башлавын...» Галя шулай уйлый. Егылып ачу килгән чаклар була, ләкин ачуны кемнән алырга?

...Мәхүп әби Галяны мөселман итәргә күп көчен куеп карады. Аны комган белән тышка да йөртте, иман кәлимәләрне дә ятлатырга тырышып карады, ләкин ни файда? Галя кайвакыт карчыкны ачуландырмас өчен генә комганны тотып барып, тотып алып кайтты... Шул татар «умывальнигы» күп кычкырышларның башында торды. Менә тиздән отпуска тулар. Китәр вакыт житәр. Завод сагындыра да башлады. Андагы буш бутылкаларны ящичка тутырулар, пыяла чыңгылдавы күңелне үзенә тарта. Ә монда шаугөр азрак...

Беренче жыелыш

Күңелсезлекләрне ни дә булса югалтырга тиеш. Әйе, күңелсезлекләргә чик куелды... Хәзер татар теле су урынына эчелә. Тик менә әллә ничек ят булып китә: «Ул килде», — диләр. Белмисең: кем ул, ирме, кызмы? Нәммәсә дә «ул».

Көянтә-чиләкләрне элөп суга барырга чыгасың, юлда танышлар очрый. Элек булса, алар бер читтән кыңгыр карап үтәләр иде, ә хәзер, ерактан килөп:

— Нихәл, Галия, суга барасыңмы? — дип әндәшәләр. Йөрәккә жылы: аларга син ни, барыбер.

Урам кояш көлүенә карап елмайды. Елгачыклар узышып актылар. Кар умырылып-умырылып эреде. Урамда күтәрмә таккан малайлар ашык уйнадылар. Шундый көннәрнең берсе иде. Яз көтү вакыты иде. Язны әзерлек белән каршы алырга кирәк бит...

Син әзерләнәсең — һаман әз кебек, һаман алда таудай эш. Дәртләнөп эшкә чумасың, ул гына да әз, тагын ныграк чумарга, үзеңне җиңәргә кирәк. Суга баручы Вәрифә очрады:

— Исәнме, Галия?

— Исәнме, Варифә апа.

Тора-бара сүз тирәнгәрәк кереп китте:

— Галия, сез отпускага кайткан жирегездән калдыгыз бугай?

— Әйе. Бер айга отпускага кайткан идек, ә хәзер бер елга колхоз эшенә авылда калдырдылар. Райком эшли торган жиргә телеграмм сугып сорады... Беләсеңме, Варифә апа, бүген жыелыш бит.

— Ниткән жыелыш ул?

— Хатын-кызлар жыелышы, сөйләшәсе сүзләр бар.

— Ничәдә?

— Дүрттән дә соңга калма.

Галя, үзе дә сизмәстән, Әхәт кебек эшкә жигелде. Мәктәптә дә жыелышны ул укытучы белән бергәләп ачты:

Иптәшләр, хатын-кызларның жыелышын ачык дип белдерәм, — диде Галя.

КӨН ТӘРТИБЕ:

1) язга әзерлек;

2) төрлеләр.

Беренче мәсьәлә — язны каршы алу — Варифә апага аңлашылып та бетмәде. «Пычагымамыни язга әзерләнәргә. Син әзерләнмәсәң дә, үзенекен итәр, килер инде. Шулай булгач, әзерләнсәң ни дә, әзерләнмәсәң ни». Шулай да ул эчендәге уйларын тышка чыгармады. «Ярар, шунда буталырлар да бетәр әле...»

Ләкин алар буталмадылар. Президиум сайланды. Мәсьәләне уртага салып хәл кылырга укытучы сүз алды:

— Туганнар, яз житте. «Житсә ни?» диярсез. Ә шул язны әзерлек белән каршы алырга кирәк. Колхоз үзенә чәчү мәйданын киңәйтеп каршы ала язны, ә без, хатын-кызлар, колхоз өчен файдалы нинди эш эшли алабыз? Минемчә, безнең дә кулдан килә, без дә колхоз өчен файдалы эш эшли алачакбыз. Мисалга, яшелчә

бакчасы оештыруны күптән кузгатырга вакыт. Безнең агроном кебек үзе яшелчәләр утыртып, яшелчә үстергән Галябыз бар. Ул безгә ярдәмгә килер.

Кара күз Вәсимә сүз алды:

— Бакчаны оештырырбыз. Аны оештырганчы, үзебезне оештырасы бар. Безнең аң-белем алганыбыз юк, бу эшне жанландырыйк. Мин хәзер үк, безгә авыл хужалыгы түгәрәге оештырып, яшелчәләр хакында өйрәник, дим. Тагын сүз алдылар, һаман бер генә сүз: тавышка да куясы юк.

— Кирәк, оештырырга кирәк!

«Колхоздан яшелчә бакчасы өчен урын сорарга. Бакчаны оештыру өчен, өч кешедән җаваплы өчлек төзәргә». Карар шул булды.

Өчлеккә Галя беренче булып узды. Вәрифә апаны да сайламакчылар иде дә, үзе бик сатулашты:

— Әй, әкиләр, минеке бик усал кеше. Эштән арып кайтканда ашарына әзерләнмәгән булса, буран уйната. Кирәкми, кирәге да юк, җитмәсә, күкрәк балам бар.

Сәбәпнең соңгысын зуррак санадылар. Икенче булып укытучы сайланды.

— Фәйрүзә әки, син мәктәп балаларын да буш вакытларда алып барасың инде.

Фәйрүзә елмайды. Күптән тормышка ашырырга йөргән план эшкә аша бит. Ул шуңар елмая. Өченче булып кызылармеец хатыны Миңҗамалны сайладылар. Ул карышмады. Беренче оешу күңелдә шатлыклы эз калдырды. «Яз бит борын төбөндә. Бакчага урын, тирәсен тотарга жир дә, тиреснең яхшысы кирәк. Жыелыштан кайтканда, Галя шулай уйлады.

Кырау төште

Тигез, күл тымызык, җил юк. Син таш ыргытасың, таш чалт итеп

суга барып төшә. Төшкән урыннан, балдакланып, дулкыннар жәелеп китә. Ул балдаklar ераклашкан саен зураялар-зураялар да юкка чыгалар. Әхәтнең маржа алып кайтуы турындагы сүзләр дә шул дулкыннар кебек булды. Башта сүзләр күп иде. Тора-бара алар дулкын балдаklары төсле югалдылар.

Ык суының терсәкләнеп аккан жирендә култыкланып кәргән урынны киртә белән әйләндереп алдылар. Кара туфраклы жир башта плуг белән күтәрелде. Күтәрелгән туфрактан түтәлләр оештылар. Тирес бакчага чыгарылды. Түтәлләргә агач банкаларда үстерелгән кәбестәләр күчереп утырттылар. Утыртылган берсенә шиңмәсен өчен су сибә бардылар. Алар тамырларын аскы катка жиберделәр. Кәбестәләрне жыл дә аудармады, каты яуган яңгыр да екмады. Кыярлар, кабаклар да яфрак чыгарып үсә башладылар. Әйе, ул бакча кодрәт белән генә шул хәлгә килмәде. Күпләрнең бу эштә маңгай тирләре акты. Тик яңгыр озак булмады, яшелчәләр яңгыр көттеләр. Аның урынына Ык суының терекөмештәй елтыр бөртекле тамчылары чиләкләргә алындылар да, сиптергечкә салынып, яңгыр тамчыларыдай, яшелчәләрнең сусавын бастылар. Пионер отряды бакчаны шефка алды. Муеннарына кызыл галстук таккан балалар, кояш белән торып бакчага килеп, яшелчәләрнең төпләрен йомшарттылар, чүп үләннәрен утадылар. Хәзер бакчада бөртөрлө эш кенә калды: һәр көнне кич белән яшелчәләргә су сибү. Су сибәргә чиратлап йөрделәр.

Бакча рәткә кәрде, яшелләнде, тик яшелчәләрнең өлгергәнән көтеп жыеп аласы гына калды. Плугларын салып сабаннан кайтучы бакчага карап шаккаттылар:

- Вәт әкият, эшкә тотынса, хатын-кыз да булдыра икән...
- Галия булмаса, булдырырлар иде, пычагым.
- Әй, булмас иде ди. Миңжамал, Фәйрүзә, Вәсимәләрнең кай төше ким аңардан?

Кичен көн чатлама аяз калды. Йолдызлар чекрәеп күз кысышалар. Күктә көнбагыштай сары ай нурларын сипте. Ул нурлар жир өстенә төштеләр дә өйләрне, келәтләрне, каралтыларны шәүләләндерделәр. Яфраклар, көндөз ни хәлдә булсалар, кич тә шулай калдылар: кузгалмадылар. Май аеның һавасы күкрәкләрне рәхәтләндерә... Кичен яшелчә бакчасына барган Галя күк йөзенә зәңгәр күзләрен тутырып карады да: «Аяз, жыл юк, кырау төшәргә тиеш», — дип уйлады. Су сибәргә килгән хатыннар, бергәләп, электән үк әзерләнеп куелган чыпталар, үрмәләр, әрекмәннәр белән яшелчәләрне ябып чыктылар. Бүген Варифә апаның чираты икән. Ул тагын мыгырданды:

— Ходаем, корытыйм дисә, кыраусыз да корыта. Алладан качып булмый инде ул...

— Юк, әки, алай димә, сакланганны Ходай саклар, дигәннәр бит борынгылар.

Иртәгесен яшел чирәм өстендә кырпак яуган кар сыман кырау күренде. Варифә апа, чиләкләрен чылтырата-чылтырата, суга барырга чыккан иде, юлда кызылармеец хатыны Миңжамал очрады. — Әй, әки, бакчабыз харап булгандыр инде... Миңжамал Галяның кырауга каршы алдан чара күреп куйганын белми иде. Варифә апа:

— Без ал арны ябып калдырган идек, берни да булмагандыр, — дип куйгач, аның күңеле берәз тынычланды.

Алар, сөйләшә-сөйләшә, елгага таба атладылар.